
IRAK'TA GENEL SEÇİM: OLGULAR, TESPİTLER, BEKLENTİLER

27.04.2018

Anadolu Ajansı (26 Nisan 2018)

İSTANBUL - DOÇ. DR. SERHAT ERKMEN

Öncelikle Irak'taki seçimi, yakın coğrafyadaki diğer seçimlerle birlikte değerlendirmek gerekiyor. Kısa süre içinde Lübnan ve Afganistan'da yapılacak seçimler, bu ülkelerde seçimlerden sonra yaşanması muhtemel siyasi çıkmazlar ve ABD, İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin tutumlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, Irak'taki seçimin sadece bu ülkenin iç dinamikleri boyutunda değerlendirilmemesi gerekliliği ortaya çıkar. Üstelik, ABD'nin İran'la yapılan Nükleer Anlaşma'nın gözden geçirilmemesi halinde yapmış olduğu çekilme tehdidinin süresinin de 12 Mayıs'ta sona ermesi, seçim sonrasında en az seçim süreci kadar önemli olacağını gösteriyor. Bu nedenle, belki seçim sonuçlarını etkileyecek temel faktörler iç dinamiklere odaklanılarak incelenmelidir; ancak seçim sonrası hükümet kurma sürecinin ve Irak'ta ortaya çıkacak yeni dengelerin, bölgesel dinamiklerden bağımsız değerlendirilmesi yanlış olacaktır.

Irak'ta seçime giderken öncelikle ülkenin durumunun hatırlanması faydalı olabilir. 2014 yılında yapılan seçimden yaklaşık iki ay sonra Irak hükümeti ülkenin önemli bir kısmında kontrolü kaybetmeye başladı. Hükümet kurulmadan önce DEAŞ hızlı bir ilerlemeyle Irak'ın yaklaşık dörtte birini ele geçirdi. Hükümet, 2010 seçimine göre daha çabuk kurulmuş olsa da temelde şu sorunlarla uğraştı:

Bir terör örgütüne karşı kaybetmiş olduğu topraklarda egemenliğini ve fiili denetimi yeniden sağlamak; 2003 sonrasında hayli çarpık ve yetersiz bir biçimde kurulan güvenlik güçlerinin yeniden örgütlenmesi, silahlanması ve işlevsel hale getirilmesi; mevcut güvenlik güçlerine paralel olarak kurulan yeni milis yapısını, Irak devletinin kurumlarına entegre etmek/denetim altına almak; merkezi otoritenin siyasal gücünü ve yaptırım kapasitesini ülkenin genelinde yeniden tesis etmek; çatışmanın tırmandırdığı mezhepsel kutuplaşmanın etkilerini azaltmak; savaş ekonomisi nedeniyle artan harcamalara karşın petrol fiyatlarının düşmesi sonucunda azalan gelirlerin meydana getirdiği büyük ekonomik sorunlarla baş etmek (artan işsizlik, yatırımların yokluğu vb).

İbadi'nin avantajları ve zorlukları

Yukarıdaki sorunlar dikkate alındığında Başbakan Haydar İbadinin iktidara geldiğinde önemli sorunlarla karşılaştığı görülür. Aslında İbadi başbakanlık koltuğuna oturduğu döneme ait şu tespitler yapılabilir:

Güvenlik kurumları üzerinde son derece etkili eski başbakanın (Nuri Maliki) liderlik ettiği bir

partinin içinden zayıf aday olarak şartların dayatmasıyla başbakan seçilmişti. Seçildiğinde kendi partisinde bile, sözü tam olarak geçmiyordu. Koltuğa oturduğunda DEAŞ'ın kontrol ettiği orta-kuzey bölge ile Irak Kürt Bölgesel Yönetiminde (IKBY) Bağdat'ın fiili otoritesi bulunmuyordu. Askeri açıdan tamamen yenilmemek için ülkeye yeniden dış güçleri çağırmaya mecbur kalmıştı. Morali bozulmuş, disiplini kaybolmuş bir orduya komutanlık ediyordu. Milis teşkilatlarını kendisinin de hitap ettiği toplumsal ve siyasal tabanını karşısına almadan dizginlemek zorundaydı.

Haydar İbadi iktidardaki ilk yıllarını hayli zorluklarla geçirse de son dönemde toparlamayı başardı. İbadinin başarı hanesine yazılabilecek en önemli artıların aşağıdaki gibi olduğu ileri sürülebilir:

Dış destek sayesinde DEAŞ'ın büyük ölçüde yenilmesi; IKBY'nin bağımsızlık referandumunu tersine çevirmesi ve tartışmalı bölgelerdeki Peşmerge hakimiyetinin sona erdirilmesi; bağımsızlık hedefleyen IKBY'nin maaşlarını ödeyebilmek için Bağdat'a bağımlı hale gelmesi; Haşdi Şabi'yi kısmen de olsa sisteme entegre etmeye başlaması.

İbadinin bu kazanımları, Zafer Koalisyonunun lideri ve en güçlü başbakan adayı iddiasıyla karşımıza çıkmasına neden olmakta. Fakat, Irakta herşey o kadar iyi durumda değil. Aşağıda değinilecek bazı konular, hem seçimde hem de sonrasında İbadiyi zorlayacak faktörler olarak karşısına çıkabilir. Bu faktörler;

Başta Musul olmak üzere birçok il, ilçe ve kasabanın yıkıma uğraması; artan güvenlik harcamalarını karşılamakta zorlanan ekonomik durumun halk üzerinde son derece olumsuz etkiler doğurması; zorunlu iç göç nedeniyle demografik dengelerin bozulması; devlet içinde devlet hale gelen milis teşkilatının artık yasal ve kurumsal bir hal alması; Sünni Arapların tamamen atomize olması ve bu nedenle her an yeniden ayaklanmaya dönüşebilecek tepkiler ortaya koymaları ihtimali; DEAŞ'ın son iki ayda toparlanması ve yeniden harekete geçmesi.

Özetle, Irak 2018 seçimine, ekonomik olarak sorunlu, siyasal olarak kutuplaşmış, güvenlik olarak riskli bir halde girmektedir. Bu nedenle Irak genel seçime karşılaştığı hayati tehlikeyi atlattıktan sonra rahatlayan bir ülke olarak değil, yaşamsal tehdidi atlattığı ama yeniden 'komaya girme' ihtimali olan bir ülke olarak gitmektedir.

Seçimi etkileyecek faktörler

Irakta seçimi etkileyecek faktörler, başlıca üç kategoride (seçmen davranışları, seçim sisteminin etkileri ve parti/koalisyonların yeni misyon arayışı) incelenebilir.

Irakta kamuoyu yoklaması yapmak hem fiziksel şartlar nedeniyle güç hem de bu konuda güvenilir ve ehil kurum bulmak zor. Çalışmaların bir kısmını Batılı kurumlar gerçekleştirirken az sayıda Iraklı kurumun incelemeleri de gözlemlenebilmektedir. Bu çalışmaların sunduğu bilgilerden yola çıkarak Iraklı seçmenlerin tercihlerini etkileyen beş temel parametre olduğu söylenebilir: Ekonomik sorunlar, hizmetlerin yetersizliği, yolsuzluk gibi kötü idareden kaynaklanan sorunlar; etnik ve mezhepsel kimliklerin yükselmesi; etnik ve mezhepsel kimliklerin yükselmesine tepki olarak ortaya çıkan bıkkınlık ve yeni arayışlar; güçlü lider ile istikrar arasında kurulan ilişki; güvenliğin sağlanıp sağlanamadığı.

Ekonomik sorunlar, hizmetlerin yetersizliği, yolsuzluk ve işsizlik uzun süredir Irak siyasetinin en önemli konusudur. Önceki seçimlerden farklı olarak, IKBYde de bu dinamiklerin büyük bir etkisi

olacağı söylenebilir. Ülkenin orta kesimlerinde çatışma ve operasyonların etkisiyle yıkım yaşanmıştır. Ancak, güneyde de pekçok altyapı sorunu vardır. Hatta kısa süre öncesinde Bağdat civarında altyapı sorunları nedeniyle gösteriler düzenlenmişti. Ancak ekonomik sorunların en çok etkilemesi beklenen yer Kuzey Irak olacaktır. Ocak ayından beri ekonomik sorunlar ve yolsuzluk nedeniyle düzenlenen gösterilerle sarsılan bölgede seçmen tercihleriyle bu sorunlar arasında yakın bir ilişki olması ihtimali çok güçlüdür.

Irakta etnik ve mezhepsel kimliklerin yükselişi son 15 yılın değişmeyen dinamiğidir. Ancak, DEAŞ'la mücadele sırasında bu kimlikler üzerinden yaşanan kutuplaşma doruğa çıkmıştır. DEAŞ'ın insanları sırf inançlarından ötürü öldürmesi bu çatışmayı körüklemiştir. Fakat, DEAŞ'a karşı yürütülen operasyonlarda güvenlik güçlerinin ve Haşdi Şabinin İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarına da yansıyan mezhepçi tutumu kutuplaşmayı daha da artırmıştır. Irak Ordusu, kısmen bu sürecin dışında tutulabilse de Federal Polis, milis grupları ya da terörle mücadele timlerinin uygulamaları, Sünni Araplar arasında büyük tepki toplamıştır. DEAŞ'a karşı mobilize edilen milislerin temel motivasyonunun mezhep olması, DEAŞ'ın meydana getirmek istediği kutuplaşma ortamına hizmet etmiştir. Bu nedenle hem Sünni hem de Şii Iraklılarda çatışmalar nedeniyle mezhepçilik daha da baskın hale gelmiştir.

Benzeri bir biçimde, IKBY'nin bağımsızlık çabası ülkedeki Arap-Kürt ayrışmasını artırmıştır. Öyle ki, birçok kişiye göre Erbil-Bağdat arasındaki sorunlar merkezîyetçilik-federalizm tartışmasından çıkarak etnik bir perspektife oturmuştur. Bu nedenle, gerek Sünni ve Şii Araplar arasındaki mezhepsel çekişme, gerekse de Arap-Kürt anlaşmazlığı seçmen tercihlerini etkileyecek gibi görünmektedir. Ancak yukarıdaki gelişme tüm Iraklı seçmenleri etkilememiştir. Hatta paradoksal olarak Irakta mezhepçiliğin ya da etnik milliyetçiliğin oluşturduğu yıkımı gören çevreler, bu seçimde farklı koalisyonlar oluşturmuştur. Örneğin, Mukteda Sadrın önderliğinde kurulan Sairun Koalisyonu, Sadr Hareketinin siyasal alandaki takipçileri ile Irak Komünist Partisi arasında gerçekleşmiştir. Bir yanıyla dini kimliğin ağır bastığı diğer yanıyla zıt bir ideolojinin hakim olduğu bir koalisyonun ortaya çıkması önemli bir örnektir. Aynı biçimde Ammar El Hekimin ailesinin on yıllardır etkisi altında tuttuğu partiden ayrılarak görece merkezi bir çizgiye oturması ve liberal söylemler kullanması dikkat çekicidir. Yine Başbakan İbadinin Zafer Listesinde IKBY'den yeni çıkış yakalayan partiler ile Musul, Anbar ve Selahaddin gibi bölgelerden Sünni Arapların bulunması en azından yeni arayışlar olduğunun göstergesidir.

Seçmenlerin tercihini etkileyen diğer bir faktör güçlü lider figürüdür. Irakın yakın siyasi tarihinin tamamını domine eden bu fikrin zayıfladığı söylenemez. İstikrarın demokrasinin kalıcı kurumları ve hukuk devleti ile değil, karizmatik ve güçlü bir liderle sağlanabileceği anlayışı Irakta varlığını korumakta, sadece aktör değiştirmektedir. 2010 ve 2014'te Malikin'in şahsında ortaya çıkan güçlü lider fikri bugün İbadi ile somutlaşmaktadır. İbadinin 2014'te başbakan olması görece zayıflığının sonucu iken bugün onu başbakanlığa taşıyabilecek faktör zafer kazanan bir lider olmasıdır. Zaten, Koalisyonunun adından da bu anlaşılmaktadır. Ancak bu eğilimin Iraklı Sünni Araplar ve Kürtler arasında eskisi kadar güçlü olmadığı söylenebilir. IKBY'de Mesut Barzaninin en azından belli bir süre için eski gücünden uzak olması, Sünni Arapların güçlü bir liderinin olmaması bu kesimlerde arayışın güçlü lidere değil de yerel çıkarılara odaklanmasına neden olabilir.

Son olarak Iraklı seçmenleri en çok etkileyecek faktörlerden birisi güvenlik olacaktır. Irakta güvenlik sağlanmış gibi görünse de gerek seçim sırasında gerekse sonrasında DEAŞ'ın saldırılarını yoğunlaştırması beklenebilir. İbadinin zaferini ilan etmesi önemli bir siyasal propaganda adımıdır. Fakat, Anbar ve Kerkük'ten başlayan dalga görmezden gelinemez. Yakında bu dalganın Batı Musul

ve Selahaddin'in bazı bölgeleri ile Diyalan'ın batısına doğru yayılması ihtimali küçümsenemez. Özellikle seçimden kısa süre önce artacak saldırılar hem bazı bölgelerdeki adayları hem de sandığa gitmek isteyen halkı yıldırma hedefleyecektir. Bu durum Musul, Anbar ve Selahaddin gibi vilayetlerde seçimin sonuçlarını etkileyecek kadar önemli olabilir.

Olası gelişmeler ve seçime ilişkin ilk beklentiler

Irakta genel seçim 2005'den beri değişim süreci geçirmektedir. Sünni Arapların büyük ölçüde boykot ettiği, Kürtler ve Şii Arapların birer liste kurduğu günlerden, Şii Arapların ve Kürtlerin ikiye bölündüğü, Sünni Arapların ise bir büyük listede toplandığı pek çok örnek yaşanmıştır. Bu seçimde ise çok parçalı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. 2'si mezhepçi kimlikleri daha ağır basan 5 Büyük Şii Arap Listesi; 1'i Koalisyon'dan 2'si birer büyük partiden ibaret 3 Kürt oluşumu ve çoğu diğer listelere dağılan 2 orta büyüklükte Sünni Arap listesi, karşılıklarına onlarca yerel aday ve liste olarak yarışacaklardır. Bu durum, seçimin sonucunda açıkça taraflardan birinin tek başına hükümet kuramayacağını göstermektedir. En çok sandalye kazanabilecek koalisyonun dahi 329 sandalyeli mecliste, 70'in biraz üstünde vekillik kazanması bekleniyorsa, seçimin sonucunda çoklu koalisyon kaçınılmaz olacaktır. Ancak, şu ana kadar hep ulusal birlik hükümetleri kurulan Irak'ta ilk kez bir çoğunluk hükümeti kurulması denenebilir. Bu durumda akla gelen en önemli olgular:

Seçimden galip çıkmak başbakanlığı garanti etmemektedir. Hatırlanacak olursa 2010'da İyad Allavi, 2014'te Nuri Maliki seçimden en çok sandalyeyi kazanarak ayrılrsa da başbakan olamamışlardır.

Haşdi Şabi'yi yani Fetih Koalisyonunu dışlayacak bir hükümetin yaşama şansı yoktur. Çok zayıf bir olasılık bulursa da eğer hükümeti kurmak isteyen kişi Fetih Koalisyonunu dışlarsa güvenliği sağlayamaz duruma gelecektir. Bu nedenle, muhtemelen seçimden ikinci olarak çıkacak Fetih Koalisyonu ya da diğer bir değişle Haşdi Şabinin siyasal ayağının Irak siyasetinin merkezine oturması kaçınılmaz görünmektedir. Bu işgalden sonra milisi olan partilerden; partileşen milislere dönüşüm olarak da okunabilir. Yakın gelecekte Sünni Araplar arasında da benzer eğilimin yaşanması şaşırtıcı olmayacaktır.

Sünni Arapların dağılıklığı ve teknik sorunlar nedeniyle mecliste az temsil edilecek olması halihazırda ısınamadıkları bir siyasi sisteme daha fazla yabancılaşmalarını sağlayabilir. 2005 sonu ve 2014'teki seçimlerden sonra benzer gelişmelerin nelere yol açtığı hatırlanacak olursa, bu durum Irak için ciddi bir risktir. Hükümetin, Iraklı Kürtleri dışlaması beklenemez. Çoğunluk hükümeti bile kurulacak olsa büyük partiler kadar Vatan Koalisyonu ve Yeni Nesil Hareketinin gelecek hükümetlerde yer alması beklenebilir.

Son olarak, partiler arasındaki sandalye sayısı ne kadar az olursa pazarlıklar o kadar çetin geçecektir. Ancak, seçim sonrası hükümet pazarlıkları sadece Bağdatta yürütülmeyecektir. ABD, İran ve Suudi Arabistan'ın Irak hükümetinin kurulması sürecine müdahale etmesi şaşırtıcı olmayacaktır.

<https://aa.com.tr/tr/analiz-haber/irakta-genel-secim-olgular-tespitler-beklentiler/1128458>